

Bezpečné klima ve školách Pardubického kraje

IV. ročník konference

4. 11. 2020 ON-LINE

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ

IV. ročník konference

Bezpečné klima ve školách Pardubického kraje

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ

4. 11. 2020 ON-LINE KONFERENCE

Konferenci pořádají:

Pedagogicko-psychologická poradna Ústí nad Orlicí,
Královéhradecká 513

Pardubický
kraj

**Konference byla hrazena z prostředků MŠMT v rámci
dotačního titulu Podpora primární prevence v Pardubickém
kraji a za podpory Pardubického kraje.**

**Vydání sborníku je též součástí dotačního titulu MŠMT
Podpora primární prevence v Pardubickém kraji.**

Obsah

Obsah.....	4
Program	5
Úvodní slovo	8
Příspěvky z konference.....	9
Prostor pro poznámky	59
Prostor pro poznámky	60

Program

- 08:45 – 09:00 **Přihlášení účastníků**
- 09:00 – 09:20 **Zahájení konference**, Josef Kozel, radní zodpovědný za oblast školství, Mgr. Martin Kiss, vedoucí odboru školství Kú Pardubického kraje, PhDr. Petra Novotná, ředitelka PPP Ústí nad Orlicí
- 09:20 – 09:30 **Primární prevence z pohledu Kú Pk**, Mgr. Renata Černíková, krajský školský koordinátor prevence Pk
- 09:30 – 09:45 **Prezentace výstupu evaluací primární prevence v MŠ Pk, představení Metodického materiálu pro předškolní vzdělávání**, Mgr. Jana Klementová, Mgr. Markéta Sychrová
- 09:45 – 11:15 **Třídnické hodiny – účinný nástroj v budování prosociálního klima ve třídě, možnosti realizace na škole – jak je vést, aby splnily očekávaný přínos**, Ing. Monika Váchová, PPP České Budějovice

11:30 – 13:00

Prevence vzniku mimořádných událostí ve školách, Ing. Peter Šramatý, PMVIA s.r.o.

13:00 – 14:30

Strach a konspirační teorie,
doc. Mgr. Martin Paleček, Ph.D.,
Univerzita Hradec Králové

14:30 – 16:30

Problematika závislostí ve školním prostředí, Mgr. Kateřina Kábelová,
Lexus z.ú.

16:00

Závěr konference

Úvodní slovo

Milí pedagogové, metodici prevence a všichni, kteří se zajímají o primární prevenci ve školství, čtenáři.

Do ruky se vám dostává sborník složený z příspěvků konference Bezpečné klima ve školách Pardubického kraje, která se konala 4. 11. 2020 a pořádala ji Pedagogicko-psychologická poradna Ústí nad Orlicí ve spolupráci s Pardubickým krajem. Ani covidová krize nás nezastavila a přesto, že jsme se potkali v online prostoru, se nás sešlo opravdu hodně (117). Ráda bych touto cestou ještě jednou poděkovala všem mým kolegům, kteří se na přípravách a organizaci podíleli.

Nyní máte možnost se vrátit v čase a připomenout si něco o metodickém materiálu pro mateřské školy, který vám představily Markéta Sychrová a Jana Klementová, zamyslet se nad třídnickými hodinami s Monikou Váchovou, uvědomit si nebezpečí vzniku mimořádných událostí ve školách s Peterem Šramatým a Eduardem Krainerem, pobrouzdat se konspiračními teoriemi s Martinem Palečkem a zamyslet se nad problematikou závislostí ve školním prostředí s Kateřinou Kábelovou.

Přeji vám hodně úspěchů ve vašich preventivních aktivitách.

PhDr. Petra Novotná,

ředitelka PPP Ústí nad Orlicí

Příspěvky z konference

**IV. Odborná konference
„Bezpečné klima ve školách
Pardubického kraje“
4 . 11. 2020**

Autor: Mgr. Renata Černíková

PARDUBICKÝ KRAJ

Obsah

- I. Seznámení s novou krajskou strategií primární prevence rizikového chování dětí a mládeže
- II. Systém vykazování preventivních aktivit
- III. Projekt KPBI
- IV. Projekt STOP násilí ve školách Pk
- V. Projekt Nenech to být
- VI. Projekt Pk na ochranu měkkých cílů
- VII. Preventivní programy

2

I. Strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže Pardubického kraje 2020 - 2028

- Zastupitelstvo Pardubického kraje schválilo dne 20. 10. 2020 novou Strategii primární prevence
- Jedná se o základní koncepční materiál kraje
- Východiska: Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže 2019-2027 a Národní strategie prevence a snižování škod spojených se závislostním chováním 2019-2027

3

Návaznost na koncepční materiály Pardubického kraje:

- Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v Pk 2020-2024
- Krajský akční plán rozvoje vzdělávání
- Strategie preventivních aktivit a snižování škod spojených se závislostním chováním v Pk 2020-2028
- Krajský plán primární prevence rizikového chování dětí a mládeže v Pardubickém kraji 2015-2019

4

Podklady

- SWOT analýza primární prevence rizikového chování v Pardubickém kraji vypracovaná školními metodiky prevence a metodiky prevence při pedagogicko-psychologických poradnách
- Informace z Výkazu preventivních aktivit
- Vyhodnocení Krajského plánu primární prevence rizikového chování dětí a mládeže v Pk 2015-2019
- Analýza realizace programů primární prevence ve školách Pk

Preambule

- Období školního vzdělávání jako nástroj formování osobnosti mladých lidí
- Možnost ovlivnění postojů a hodnot u žáků (i těch kteří, nemají dostatečné rodinné či sociální zázemí)
- Vyšší efektivita působení
- Potřeba mimořádné pozornosti PPRCH

Cíle strategie

- Hlavním cílem strategie je prostřednictvím efektivního systému PP, fungujícího na základě komplexního působení všech na sebe vzájemně navazujících subjektů, **minimalizovat vznik a snížit míru rizikového chování u dětí a mládeže**

7

Principy strategie

- Kontinuální působení a systematickosti plánování – Akční plán a návrh jeho financování
- Koordinace
- Pravidelné financování programů primární prevence
- Zvyšování odborné úrovně poskytovatelů prevence
- Podpora monitoringu výskytu rizikového chování a aplikace poznatků v praxi
- Včasný začátek preventivních aktivit již v MŠ
- Pozitivní orientace primární prevence
- **Orientace na kvalitu postojů a změnu chování**

Koordinace

- Efektivní PP musí být realizovaná v úzké spolupráci různých subjektů – Š/ŠZ, školských poradenských zařízeních, zákonných zástupců, NNO pracujících s dětmi a mládeží, OSPODů, Policie ČR, složek IZS, VŠ a dalších.
- Cílem je implementace programů, které jasně zjištěnou efektivitou usilují o předcházení rizikového chování dětí a mládeže.

9

Financování

- Bez adekvátního zabezpečení finančních zdrojů nelze účinně realizovat opatření PP
- Financování racionální - potřebné aktivity musí splňovat kritéria kvality, efektivity a výkonnosti
- Finanční zajištění z více zdrojů

10

Vzdělávání

- Nástroj pozitivního ovlivnění pedagogických pracovníků a zároveň snížení výskytu RCH
- Nedostatek kvalifikovaných ŠMP – dle ČŠI pouze 1/3 kvalifikovaných ŠMP v ČR
- Možnost studia pomocí tzv. „Šablon“
- Zvýšení kompetencí třídních učitelů a ředitelů škol – bezpečné klima škol, práce s klimatem třídy a třídních hodin

11

Evaluace (monitoring, hodnocení, výzkum)

- Analýza programů – základ při tvorbě strategií
- Vědecky ověřená fakta – sběr dat, hodnocení kvality, výzkum a zavádění jeho poznatků do praxe
- Cíle jsou realistické a měřitelné
- Umožní rozhodnutí o zlepšení intervence k jejímu rozšíření, či odmítnutí intervence

12

II. Systém výkaznictví preventivních aktivit

- NÚV vytvořil na základě požadavku MŠMT systém vykazování preventivních aktivit – účast pro školy je zatím dobrovolná
- Školská zařízení zatím nevyplňují – mohou spolupracovat se školou
- Cílem je celorepublikové zmapování preventivních aktivit, zjištění výskytu rizikového chování, metodická pomoc pedagogům
- www.preventivni-aktivity.cz

13

Využití zjištěných dat

- Podklady pro strategické dokumenty ČR, krajů, měst a obcí
- Východisko i evaluace školních koncepcí – pomoc při tvorbě, využití ve výroční zprávě
- Zjištění míry kvalifikace pedagogů, kteří se podílejí na primární prevenci – následné změny legislativy
- Evaluace a plánování na poli primární prevence
- Zaměření na témata, která jsou aktuální ve vzdělávání pedagogů, výběru preventivních programů a aktivit

14

Certifikace programů PPRCH

- Hodnocení kvality odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské PP
- Standardy programů PPRCH – schválený systém certifikací
- NUV eviduje asi 56 organizací s 88 aktuálně platnými certifikovanými programy PP
- Proces certifikací je v současné době pozastaven

15

III. Projekt Kraje pro bezpečný internet

- Projekt pod záštitou Asociace krajů
- E-learningové kurzy pro děti, pedagogy, rodiče, seniory, policii a sociální pracovníky
- Soutěžní kvíz
- Kvíz PLUS
- Ukončení 15. 2. 2021
- Krajské finále březen 2021

16

* www.kpbi.cz

IV. STOP násilí na školách Pardubického kraje

- Probíhá druhý ročník pilotního ověřování projektu
- Odborní lektori Okinawského karate a kobuda učí žáky rozeznat a zvládat nebezpečné situace, účinnou obranu proti fyzickému napadení a základy první pomoci
- (4 střední školy)

17

V. Projekt Nenech to být

- Pardubický kraj podpořil tento projekt hlášení šikany
- Žáci podají zprávu o výskytu šikany lince [NNTB](http://www.nntb.cz), která předává informace konkrétní škole
- Nabízí i odborné poradenství
- Využívá technologie žákům blízké a přirozené
- Základní a rozšířená verze
- www.nntb.cz

18

VI. Ochrana měkkých cílů

- Dotační program Ministerstva vnitra ČR pro zvýšení ochrany veřejných prostranství a objektů veřejné správy, škol a školských zařízení jako měkkých cílů 2020
- Pardubický kraj – zvýšení bezpečnosti škol a školských zařízení
- V roce 2019 bylo provedeno 40 bezpečnostních auditů na školách zřizovaných Pk

19

Rok 2020

- Bylo zadáno dalších 32 Bezpečnostní auditů
- Pracuje se na 40 Bezpečnostních plánech pro školy zřizované Pk
- Mělo by proběhnout 20 odborných školení k problematice ochrany měkkých cílů pro pracovníky škol

20

VII. Nabídka preventivních programů

- Náměty pro práci se třídou, instruktáže pro pedagogy ke stažení zdarma:
- www.hasiciproskoly.cz
- www.O2chytraskola.cz
- www.pravonadestvi.cz
- www.pribehynasichsousedu.cz
- www.jaknainternet.cz
- <https://knihy.nic.cz>
- www.kpbi.cz
- www.e-bezpeci.cz
- <https://utocnik.kraj-jihocesky.cz/?aktuality> – aktivní útočník

21

Náměty

- <https://www.pppuo.cz/prevence-na-doma>
- www.prevencekriminality.cz
- <https://prevencekriminality.cz/panelove-diskuse-odborniku-z-oblasti-kyberneticke-bezpecnosti-zaznam/>
- www.nevypustdusi.cz
- <https://spoludoma.cz/>

22

Děkuji za pozornost

Mgr. Renata Černíková
Krajský školský koordinátor primární prevence
odbor školství Pardubického kraje
oddělení organizace a vzdělávání
Tel.: 466 026 240
E-mail: renata.cernikova@pardubickykraj.cz

23

Autor: Jana Klementová, Markéta Sychrová

Prezentace výstupu evaluací primární prevence v MŠ Pk, představení Metodického materiálu pro předškolní vzdělávání

Příspěvek na konferenci byl věnován představení Metodického materiálu pro předškolní vzdělávání, který vznikl v rámci projektu Podpora primární prevence v Pardubickém kraji. Všechny uváděné informace jsou v publikaci, která je volně dostupná na www.pppuo.cz. Publikace zároveň obsahuje shrnutí evaluací školních vzdělávacích programů MŠ v Pardubickém kraji a základní údaje z dotazníkového šetření v MŠ, které bylo též součástí projektu.

Třídnické hodiny – účinný nástroj v budování prosociálního klima ve třídě.

Ing. Monika Váchová

Metodik prevence - PPP České Budějovice

Bezpečné klima na školách

- Jak jej vytvořit z pohledu pedagoga a vedení školy – jeden z nástrojů, který může pedagog využít je zavedení třídnických hodin. Jejich vedení nasedá na najnáročnější dovednost učitele (vysoké nároky na osobnost a morální kredit), kterému se dnes říká management školní třídy.
- Dobré manažerské schopnosti učitelů by se měly soustředit na adaptaci žáků na třídu, tvorbu zdravých mezilidských vztahů, podporu pozitivního chování, komunikační dovednosti, vhodné využití odměn a trestů.
- Přináší dlouhodobý preventivní efekt.

Jak poznám, že klima třídy je super, bezva a dobré?

Jakými nástroji ovlivňuje pedagog klima třídy?

- Způsobem komunikace s dětmi
- Způsob vedení výuky
- Způsob řešení konfliktů a problémů
- Odměny a tresty
- Pravidla třídy
- Třídní samospráva
- Třídnické hodiny
- Mimoškolní aktivity a zážitky....

Cíl vedení třídnické hodiny

- **Třída** – atraktivní třída, kterou žáci vnímají jako schopnou naplnit jim jejich osobní potřeby, žáci se mají navzájem v oblíbě, vydatně spolu komunikují; soudržnost, sdílené hodnoty, pozitivní vnímání reality, prestiž žáků, nemají potřebu hledat jinou třídu, skupinu, angažovanost dětí na vytváření poz. klima ve třídě, podpora entuziasmu.
- **Vztah mezi třídním učitelem a třídou** – lepší poznávání žáků, hlubší pochopení jejich problémů; umožnění pravidelného kontaktu, budování vzájemné důvěry, otevřené a autentické vztahy.
- **V rámci školy** – otevřené klima (tvůrčí, spolupráce, koheze) se vzájemnou důvěrou mezi dětmi, pedagogy; angažovanost účastníků na dění ve škole; atraktivní škola pro rodiče, zřizovatele.

Metodika vedení – četnost TH

- **Optimální interval třídnických hodin TH** - 1 x týdně.
Nejedná se o „hraní si se žáky“. Těžiště těchto hodin je v interaktivních metodách, diskusi a v návuku alternativních forem chování v náročných a kritických situacích z hlediska rizikového chování. Důležité je spolupráce s ostatními učiteli.
- **Říjen až květen** – efektivita v průběhu roku kolísá, ideální podpora vzniku prosociálního klimatu ve třídě, v pololetí není nutné
- **4.-6. třída** – období prvotní koheze je vhodné vést třídu žádoucím směrem a neočekávat, že se koheze ukotví v pozitivní rovině bez cíleného vedení pedagoga

Metodika vedení- 3 zásady

- **Interaktivita** – empatické zapojení všech žáků do činnosti, spolurozhodování o dění, hodnotách, norem ve třídě. Neopomíjení introvertních, stydlivých žáků – měnit formy zapojení (písemné, ústní, výtvarné,...)
- **Propojenost se životem žáků** - reagování na aktuální potřeby a problémy třídy a žáků, společné hledání řešení, např. aktualizace pravidel jejich revize, uvolnění napětí po náročném období.
- **Přístup učitele ve vedení třídnických hodin** - čitel zde má především roli „průvodcem“ činností nikoli „odborníka na správné řešení“. Tato zásada se týká celkového způsobu vedení třídnických hodin. Cílem jejího naplňování je vytváření prostoru pro žáky. Vždy se zde ovšem počítá s hranicemi danými učitelem a školou.

Třídnická hodina – komunitní kruh

- ❖ tento kruh využíváme vždy, když pracujeme s dětmi na rozvíjení vztahů, vytváření soudržnosti, pocitu sounáležitosti a přijetí každého žáka.
- ❖ tento kruh využíváme vždy, když chceme navodit pocit společného prožitku a posílit vědomí „sem patřím“
- ❖ V první řadě jde o navození prožitku společenství a výměnu informací, které se týkají postojů, názorů a pocitů žáků.
- ❖ Nepoužívá se: při udělování kázeňských postihů

Techniky na TH - projektivní

Jedná se o metody a techniky zkoumající osobnost žáka a jeho vztahy pomocí projekčních neuvědomovaných procesů, které se promítají do jeho konkrétních výtvorů.

- Kresba, tanec, dramatizace, hra v roli, rukodělné, písemné výtvoří – techniky jsou dětem velmi blízké a přirozené
- Diagnostikování probíhá v uvolněné atmosféře (hudba) a učitel získává údaje nepřímým způsobem. Touto metodou může odhalit zcela jiné údaje, než při užití klasických metod.

Metodika vedení- nastavení skupinových pravidel

- mluví vždy jen jeden a to ten, který je vyzván
- používat křestní jméno
- právo vyjádřit svůj názor
- vyslechnout názor druhého - respektuji ho
- zachování mlčenlivosti
- pravidlo „STOP“
- viz. Piktogramy na míru třídy

Struktura TH

- Úvodní aktivita- „naladění se na sebe“
- Hlavní tematická aktivita
- Shrnovací závěrečná reflexe (zpětná vazba od dětí), „zarámování“

Rozehřívací hry

Aktivizující

- Molekuly
- Myška
- Bouřka
- Schovaný talisman

Zklidňující

- ❖ Relaxační hudba
- ❖ Dechová cvičení - včelka

Samostatná činnost dětí

- Zajistit, aby nebyly nikým a ničím rušeny. Třídní učitel by neměl do této fáze zasahovat, rušil by samotný prožitek. Neměl by radit, jak tvořit a to dokonce ani v okamžiku, kdy dítě radu žádá. Pozor na sugestivní návody. Teprve až všechny děti skončí svou práci, můžeme přejít k vyhodnocování. Prostor pak dáváme tomu, kdo se chce sám od sebe k tomu vyjádřit

Tématické hry a postupné kroky

1. motivování a vysvětlení zadání
 2. samostatná činnost dětí
 3. vytěžení z psychohry
- Hlavním formativním prvkem her s psychologickým obsahem je nejen získaný prožitek, sebehled, ale i zpětné vazby od spolužáků.
 - Aktivita pedagoga pomalu ustupuje a je nahrazena interakcí mezi dětmi samotnými. To, že jeden spolužák dokáže druhému sdělit svůj pocit, názor, je pro oba zúčastněné významné.
 - Program je proto vhodné pozitivním způsobem se zaměřením na zpětné vazby, které podporují kladné sebevnímání na kladná hodnocení druhými.
 - Žák má vždy právo se hry nezúčastnit.

Závěrečná reflexe

Shrnovací závěrečná reflexe (zpětná vazba od dětí), „zarámování“ reflexe má upevnit dětský zážitek a především umožnit dětem hovořit o tom, co jim sezení přineslo.

Přesah prožitku do dalšího dění ve třídě podpoříme dobře vedenou reflexí.

(Tato závěrečná část je nejdůležitější součástí celé třídnické hodiny, bez závěru bychom neměli opouštět třídu. Děť v takové hře zažívá řadu emocí. Mohou být příjemné, ale i zcela nepříjemné. Třídní učitel by měl vést dítě svými otázkami tak, aby si samo nahlas řeklo, co vlastně prožívalo. Typické otázky mohou být: „Bylo to příjemné? Jak se ti vyplňoval ten úkol, na jaké úskalí jsi narážel/a? Stává se ti v běžném životě, že zažíváš něco podobného? Či reakce Tě překvapila? Ke komu ze třídy máš svými názory nejbližší? S kým se vůbec neshoduješ?“ atd. Děť má vždy právo se aktivity nezúčastnit. Proto při motivování zdůrazňujeme jeho svobodnou volbu. Je důležité ctít jeho názor a obrany, které používá. Zvlášť citlivá témata pro děti jsou: vlastní rodina, rodinní příslušníci, tělesný vzhled.)

Nejčastější okruhy pro tematické aktivity:

- **poznávací a sebezpznávací** - děti se seznamují s ostatními i samy se sebou příklady aktivit: Srdce, Face to face, Erb, Q technika, Moje slzy, Strom mojí radosti, Tričko, Aktuální symbol, Moje emoční zázemí, Mřížka, Osa života, Index štěstí, První dojem, Já jsem výjimečný, Indiánské jméno atd.
- **komunikační** - vedou ke zlepšení a upevnění základních komunikačních dovedností: příklady aktivit: Žádost o azyl, Operace srdce, Korzo a Diplom atd.
- **podpora sebevědomí** - posilují zdravé sebevědomí dětí příklady aktivit: Koláče, Moje neba, Místo po mé pravici je volné, Obláčky atd.
- **koženní hry** - podporují soudržnost kolektivu příklady aktivit: Koláče, Společný dům, Symboly třídy, Chci se Ti podobat v ..., Pod stromček Ti dávám, Moje osobní hranice, atd.
- **kooperativní hry** - podpora pozitivních vztahů a spolupráce mezi dětmi příklady aktivit: Ruka, Rozstříhané obrázky, Co mi udělá největší radost, Vzkaz na záda, Sochy, Přís

Proč vést třídnické hodiny...

- ❖ Řešení problémů jednotlivých žáků a třídy jako celku
- ❖ Zvyšují kooperaci třídy
- ❖ Pravidelnost – stimuluje zájem žáků o spolužáky, učitele a školu
- ❖ Zvyšuje se sebedůvěra žáků tím, že mají možnost říci vlastní názor před ostatními a nehrozí jim odmítnutí
- ❖ Účast na diskusi ukazuje žákům směry, jak hledat alternativy řešení různých nejen školních situací

V dobře naladěné třídě s dobrými vztahy se také dobře učí.

Nejčastější úskalí vedení TH

- Pocit nedůvěry mezi dětmi nebo k učiteli
- Je třeba zvolit aktivity dle stavu kolektivu.
- Některé děti mohou prožívat tato sezení negativně – obsah se jich může dotýkat, vyvolá silnou emoční odezvu a litoští se může dítě i rozplakat. - nemělo se svým smutkem zůstat samo.
- Technika může být i zdrojem smíchu a sklouzne k frašce – -doporučujeme s aktivitou přestat a nahradit ji diskuzí o pocitech dětí ve skupině.
- Role „třídní šašek“ – nutné je hájit důstojnost dítěte za každou cenu.
- Negativní zpětná vazba – stává se to v začátcích realizace třídnických hodin.
- Nepředvídatelné situace, které nečekáte - v takovém případě radíme činnost pozastavit, sednout si s dětmi opět do kruhu a zeptat se jich, jak situaci vnímají.

Možnosti zřízení TH dle stanoviska MŠMT

- Začlenit je do rozvrhu (z disponibilních hodin, volitelný předmět), učitel je má v úvazku a tyto hodiny jsou považovány za přímou pedagogickou činnost. Třídnická hodina se musí konat pravidelně a třídní učitel musí mít hodinu připravenou jako každou další vyučovací hodinu. •
- Třídnická hodina je zařazena do rozvrhu nepravidelně (respektive nahodile, např. 1x za měsíc apod.), tato informace musí být uvedena ve školním řádu. Žáci a rodiče musí být vždy předem písemně informováni o jejím konání (tzn. o jejím přesném termínu). V tomto případě nemůže být tato třídnická hodina počítána do úvazku třídního učitele jako přímá pedagogická činnost, ale je placena v rámci osmihodinové pracovní doby učitele (stejně např. jako dozor). Tyto kompetence jsou plně na řediteli školy.

Děkuji za pozornost.

Mobil: 724 831375

Email: monika.vachova@pppcb.cz

Autor: Peter Šramatý

Prevence vzniku mimořádných událostí ve školách

Ač je Česká republika dle kritérií hodnocení GPI (Global Peace Index) za rok 2019 vyhodnocena osmou nejbezpečnější zemí světa, neznamená to, že se bezpečnostní situace obecně v ČR, jakožto v celé Evropě i světě, nezhoršuje. Jedním ze základních prvků posílení bezpečnosti je ochrana měkkých cílů, potažmo tedy i škol a školských zařízení jako takových.

Školy, jako takové, jsou celosvětově nejvíce postiženým měkkým cílem. Počet útoků na školy od roku 2000 dokonce převyšuje počet útoků na náboženské cíle o cca 20 %. V Evropě jsou útoky na školy a školská zařízení až na cca 3. – 4. místě, nicméně počet bezpečnostních incidentů roste a ty nejvážnější se nevyhýbají ani České republice a blízkému okolí (Svitavy, Havířov, Žďár nad Sázavou, Vrútky atd.). S agresí ve školách a dalšími bezpečnostními incidenty se potkala většina zařízení. Dle průzkumu je nejčastějším útokem na školu házení předmětů, dále je v pořadí výhružka uložení NVS „bomby“ a na třetím místě fyzické násilí beze zbraně.... Mnohdy i špatná reakce na pachatele majetkové trestné činnosti v objektu škol, může vést a vede k fyzickému útoku.

Zcela jistě nelze zamezit všem útokům, ale vhodně nastavenými technickými prostředky v kombinaci s dobře nastavenými režimovými pravidly s pravidelnou edukací a spoluprací se složkami IZS lze toto riziko minimalizovat.

Problematika ochrany měkkých cílů jako taková není upravena zákonem, existují pouze doporučení a různé návody, které jsou obsaženy v mnoha dokumentech (metodických pokynech,

metodikách, koncepcích, ČSN apod.), které často nejsou ani v odborné gesci MŠMT. S výše uvedeným souvisí, že není ujasněná ani terminologie; existuje několik výkladů jednoho pojmu nebo se používají různé pojmy (termíny) pro identické situace či události. Bezpečnost bývá také často zaměňována s BOZP, mimořádné události jsou spojeny víceméně s evakuací a jejím nácvikem. Existují také různé typy a formy dokumentů, které již školy a školská zařízení (dále jen „školy“) mají v této oblasti zpracovány, jejichž obsah je totožný a název rozdílný. Ředitelé ani další vedoucí pracovníci škol v drtivé většině nejsou a de facto ani nemohou být odborníky v dané oblasti, tedy bezpečnostním managementu a ochraně měkkých cílů (OMC) a bývá pro ně obtížné se v této problematice zorientovat.

Metodiky MVČR v oblasti OMC:

Koncepce ochrany měkkých cílů pro roky 2017-2020

Tato Koncepce staví na obecných principech ochrany měkkých cílů, kterými jsou:

a) Uvědomění si, že bezpečnost měkkého cíle je věcí všech dotčených subjektů. Tedy nikoliv jen samotného státu. Ale také toho, kdo je za měkký cíl odpovědný (například vlastník, správce). Z orgánů veřejné správy se tak na jejich ochraně musí podílet nejen Policie České republiky a Ministerstvo vnitra, ale různá věcně příslušná ministerstva i místně příslušné samosprávy.

b) Proaktivní přístup k ochraně měkkých cílů jak ze strany státu, tak ze strany samotných vlastníků či správců měkkých cílů. Reaktivní postupy (tzn. reagující až na útok) totiž nemají tvář v

tvář závažným násilným činům velkou šancí efektivně zvýšit bezpečí měkkých cílů.

c) Spolupráce, a kooperace mezi vlastníkem, správcem měkkého cíle, bezpečnostními složkami a obcemi, popřípadě spolupráce mezi více vlastníky či správci měkkých cílů, zejména v dané lokalitě.

d) Zvýšení odolnosti měkkého cíle primárně není otázka investic do techniky a materiálního vybavení. Klíčové je především nastavení komunikačních procesů, a organizace a koordinace činnosti osob vyskytujících se pravidelně v daném místě, zejména personálu, jejich příprava, rozdělení stanovených úkolů, pravidelná cvičení, bezpečnostní audit a podobně. ¹

Základy ochrany měkkých cílů, která se zaměřuje na ochranu před závažnými násilnými útoky

Tento dokument je základním metodickým dokumentem v oblasti ochrany MC, metodika se v první řadě zaměřuje na prevenci závažných násilných útoků a omezování dopadů na MC, tedy primárně k ochraně zdraví a života fyzických osob a sekundárně k omezení dopadů na MC v oblasti škod či fungování. Tyto postupy lze aplikovat i na situace, kdy nedošlo k útoku, ale jsou ohroženy životy a zdraví (např. technologické havárie). V metodice je poměrně jednoduše a názorně rozebrán princip zabezpečení, jednoduchý postup následných kroků od definice co, koho proti čemu chci chránit, přes

¹ Koncepce ochrany měkkých cílů pro roky 2017- 2020 , Praha 2017, str. 22

analýzu rizik a hrozeb, strategii ochrany až po stanovení a implementaci konkrétních opatření do provozu MC.

Bezpečnostní dokumentaci tak lze rozdělit do tří základních oblastí:

1/ prevence neboli dokumentace, která vede k analýze ohroženosti. Na základě tohoto Vyhodnocení ohroženosti (viz bod c) jsou stanovena preventivní opatření či postupy,

2/ reakce neboli dokumentace, která vede k co nejefektivnějšímu vyhodnocení resp. identifikaci útoku a přímá reakce na něj, tzn. stanovení bezpečnostních postupů a procedur (Bezpečnostní plán měkkého cíle viz bod d),

3/ obnova neboli dokumentace, která dle předem stanovených postupů, principů pomůže managementu MC (vedení školy) k co nejrychlejšímu návratu do běžného provozu (Metodika koordinace MC pro fázi po bezpečnostním incidentu viz bod e).

Metodika stručně seznamuje s možností využití bezpečnostních prvků (fyzická bezpečnost, elektronické a mechanické prvky apod.).

V další části se již věnuje základním prvkům bezpečnostní diagnostiky, definuje deset principiálních doporučení pro zodolnění měkkých cílů (každý je stručně vysvětlen a popsán), např. popisuje základní prvky doporučeného postupu při zpracování základní dokumentace, uvádí orientační schéma základních reakcí na mimořádné události (např. fyzický konflikt, nejasněný incident, technologická havárie, hrozba výbuchu apod.), seznamuje se základními principy přípravy neodborného personálu, detekce podezřelého chování, standardizuje bezpečnostní postupy (procedury) apod.

Vyhodnocení ohroženosti měkkého cíle

Tato metodika navazuje na metodiku Základy ochrany měkkých cílů a již stanovuje zcela konkrétní postupy, jak zpracovat Vyhodnocení. Vytvoření tohoto dokumentu rozděluje na 3 fáze:

I. fáze – zde se vymezuje základní nastavení, tedy vymezení toho, co chci chránit, od koho hrozí útok a jakým způsobem,

II. fáze – stanovení možného místa a času útoků,

III. fáze – stanovení pravděpodobnosti dle výše stanovených způsobů útoků a určení míry dopadu.

Bezpečnostní plán měkkého cíle

Tento metodický dokument navazuje na předchozí dokumenty a jedním z podkladů je i Vyhodnocení ohroženosti měkkého cíle. Bezpečnostní plán by měl být primárně určen proti hrozbám násilných činů.

V části 1. je řešena typologie MC a stručný návod, jak získat základní informace.

V části 2. jsou rozebírány bezpečnostní prvky MC, a to v oblasti fyzické a technické bezpečnosti. Definuje základní bezpečnostní procedury, jejich rozdělení na rutinní a mimořádné (včetně příkladů).

V části 3. je řešena problematika Evidence bezpečnostních incidentů a jejich oznamování.

Bezpečnostní plán MC by měl být jedním z klíčových dokumentů školy. Podrobně reagovat na bezpečnostní rizika a zpracování jednotlivých bezpečnostních procedur by nemělo být pouze obecné, resp. vypracováno pro bezpečnostní pracovníky, ale rozpracováno u MC do formy určité směrnice, metodiky tak, aby byla určitá procedura (např. režim vstupu a pohybu návštěv) implementovaná do vnitřních předpisů, a byly s ní seznámeni všichni zaměstnanci. Pouze v tomto případě se stane účinnou složkou jak prevence, tak reakce.

Metodika koordinace měkkého cíle pro fázi po bezpečnostním incidentu

Cílem této metodiky je zajistit a připravit koordinační plán pro situace zpravidla po ukončení bezpečnostního incidentu (mimořádné události) nebo za trvání mimořádné události tak, aby návrat do rutinního provozu byl koordinovaný, efektivní a co možná nejrychlejší.

Dokument poměrně pregnantně definuje rozsah koordinačního plánu (co by měl obsahovat), složení, resp. fungování koordinačního týmu (struktura, složení a aktivace atd.) a vytvoření koordinačního centra (místo, vybavení apod.). Je zde také definována provázanost na ostatní dokumentaci jako např. Plán krizové připravenosti, havarijní plán apod. V přílohách jsou uvedeny podpůrné dokumenty, např. vybavení koordinačního centra, struktura a osnova koordinačního plánu, kontakty na místně příslušné odbory PČR apod.

Fungování koordinačního týmu, jeho možným úkolům, vnitřní komunikaci atd. je věnována poměrně velká část této metodiky, stejně jako struktura plánu a podrobnému popisu obsahu a členění. Pověřený pracovník MC s podporou managementu organizace je dle našeho názoru schopen zpracovat koordinační plán na takové úrovni, že bude funkční.

Ve stručnosti lze konstatovat, že pro školy a školská zařízení v oblasti ochrany měkkých cílů je klíčovým dokumentem Vyhodnocení ohroženosti. Pokud je tento dokument zpracován správně a komplexně, identifikuje drtivou většinu rizik a navrhuje nápravná řešení tak, aby eliminovala jednotlivá rizika, ale současně fungovala jako celek, který je přesně přizpůsoben individuálním podmínkám jednotlivé školy či školského zařízení.

Bezpečnostní plán je souhrnem postupů a opatření, které ve formě směrnic či interních nařízení reagují na rizika identifikované ve Vyhodnocení a určují základní postupy chování a pravidla pro běžný chod, ale i pro výskyt mimořádných událostí.

Koordinační plán pomáhá managementu školy při zvládnutí jednotlivých mimořádných událostí (např. technologická havárie většího rozsahu, násilný trestný čin apod.); lze ho využít i pro řešení jiných událostí s delším časem trvání (např. pandemická vlna).

Bezpečnostní incident:

Důležitou součástí prevence a jeden ze základních prvků bezpečnostní dokumentace je evidence bezpečnostních incidentů. Analýza bezpečnostních incidentů může významně pomoci při prevenci SPJ a i jiných závadových jednání a může pomoci při predikci potenciálního útoku a tudíž dává možnost přijetí opatření včas. Co je to vlastně bezpečnostní incident?

Bezpečnostním incidentem můžeme označit nějakou nestandardní či nepříjemnou bezpečnostní událost, která vede k narušení pravidel celistvosti, integrity objektů, ale i subjektů (osob).

Bezpečnostní incident vzniká v důsledku selhání či nedodržení bezpečnostních opatření nebo vědomým či nedbalostním působením člověka.

Podle své povahy lze bezpečnostní incidenty rozdělit:

Informační bezpečnostní incident – narušení důvěrnosti, dostupnosti, celistvosti nebo neodmítnutelnosti informace – oblast bezpečnostních incidentů řeší vyhláška č. 82/2018 Sb. o bezpečnostních opatřeních, kybernetických bezpečnostních incidentech, reaktivních opatřeních, náležitostech podání v oblasti kybernetické bezpečnosti a likvidaci dat (vyhláška o kybernetické bezpečnosti).

Z hlediska OMC nás budou zajímat tyto dva typy incidentů:

Personální bezpečnostní incident – situace, kdy dochází k ohrožení bezpečnosti, zdraví jednotlivce či skupiny osob (žáků i zaměstnanců).

Bezpečnostní incident fyzické povahy – narušení bezpečnosti objektu či poškození majetku.

Příklady bezpečnostních incidentů v prostředí školy a školských zařízení (i ve stádiu pokusu):

- Fyzické napadení osob, zvířat (ozbrojené, neozbrojené) a to jak ve škole, tak i v jejím okolí
- Omezování svobody pohybu
- Verbální agrese a vyhrožování (včetně elektronické formy či cestou sociálních sítí)
- Stalking
- Šikana
- Krádež a vloupání
- Poškození cizí věci, majetku školy, poškození objektů apod.
- Neoprávněný vstup do objektu či vědomé umožnění vstupu třetí osobě
- Neoprávněný vstup do informačních systémů (třídní kniha, bakalář)
- Napadení davem
- Závažné zranění či smrt v objektu školy
- Zjištění výskytu zbraní či jiných nebezpečných předmětů

- Zjištění výskytu alkoholu, drog a dalších OPL (omamně psychotropních látek)
- Sledování objektů (pomocí osob, technicky např. dronem)

Vedení evidence BI:

Pověřený pracovník zpracuje Záznam o bezpečnostním incidentu, ve kterém stručně popíše situaci (skutkový děj, výsledek, stav na místě) a předá řediteli školy k doplnění, verifikaci apod. Ředitel školy zapíše, respektive založí do Evidence bezpečnostních incidentů, označí příslušným pořadovým číslem a rokem. Kopii záznamu zašle zřizovateli.

Právní normy aplikované při mimořádných událostech

Dále uvádím základní právní normy, které se vztahují k řešení mimořádných událostí (zejména ohrožení zdraví a života), a dle kterých resp. v jejich intencích nejen pedagogové, ale všechny osoby v daných situacích mohou jednat a dle kterých je jim poskytnuta ochrana. Všechny tyto instituty lze přiměřeně využít i při událostech, které se dějí třetí osobě, nikoliv přímo nám či našim blízkým.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník § 28 a zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich § 24.

Krajní nouze

Čin jinak trestný jako přestupek není přestupkem, jestliže jím někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému zákonem. Nejde o krajní nouzi, jestliže toto nebezpečí bylo možno za daných okolností odvrátit jinak nebo následek tímto odvracením způsobený je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl-li ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník § 29 a zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich § 25.

Nutná obrana

Čin jinak trestný jako přestupek není přestupkem, jestliže jím někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útokem na zájem chráněný zákonem. Nejde o nutnou obranu, byla-li tato obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Zákon č. 141/1961 Sb., Trestní řád § 76 odst. 2.

Civilní zadržení

Osobní svobodu osoby, která byla přistižena při trestném činu nebo bezprostředně poté, smí omezit kdokoli, pokud je to nutné ke zjištění její totožnosti, k zamezení útěku nebo k zajištění důkazů. Je však povinen tuto osobu předat ihned policejnímu orgánu; příslušníka ozbrojených sil může též předat nejbližšímu útvaru ozbrojených sil nebo správci posádky. Nelze-li takovou osobu ihned předat, je třeba

některému z uvedených orgánů omezení osobní svobody bez odkladu oznámit.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník § 14.

Svépomoc

Každý si může přiměřeným způsobem pomoci k svému právu sám, je-li jeho právo ohroženo a je-li zřejmé, že by zásah veřejné moci přišel pozdě.

Hrozí-li neoprávněný zásah do práva bezprostředně, může jej každý, kdo je takto ohrožen, odvrátit úsilím a prostředky, které se osobě v jeho postavení musí jevit vzhledem k okolnostem jako přiměřené. Směřuje-li však svépomoc jen k zajištění práva, které by bylo jinak zmařeno, musí se ten, kdo k ní přikročil, obrátit bez zbytečného odkladu na příslušný orgán veřejné moci.

Závěrem je vhodné konstatovat, že Česká republika jako taková je bezpečnou a poklidnou zemí a zcela jistě není účelem budovat ze škol pevnosti, ale vytvořit bezpečné prostředí pro pedagogy i žáky a být připraven na fakt, že tyto události se mohou stát.

Autor: Martin Paleček

Strach a konspirační teorie

Abstrakt

V médiích jsou často slyšet alarmující hlasy varující před vzestupem konspiračních teorií. Ačkoli je pravdou, že se objevily některé nové konspirační teorie, v článku se pokusím prokázat, že se nejedná o nový fenomén. Konspirační teorie jsou svou povahou velmi staré a s největší pravděpodobností souvisí s naším způsobem sociálního života. Co ovšem skutečně nové je, je rychlost a způsob, jakým se konspirační teorie šíří. Domnívám se, že většina současných problémů týkajících se teorií spiknutí souvisí se vznikem nových médií a úpadkem těch tradičních. Není ovšem důvod k panice. Jsme teprve na začátku cesty, kdy se snažíme najít modely, jak dopady nových médií účinně korigovat.

Úvod

Dne 21. května 1618 se v budově Smiřických sešli Jindřich Matyáš Thurn, Albrecht Smiřický, Václav Budovec z Budova a Oldřich Kinský. Smyslem jejich přísně utajeného setkání byla příprava státního převratu, který o dva dny později uskutečnili. Do poslední chvíle to byli pouze oni, kdo věděl o chystané defenestraci místodržících Slavaty a Martinice z oken Pražského hradu² (Bílý 1996). Jejich čin způsobil občanskou válku, která skončila bitvou na Bílé hoře a Obnoveným zřízením zemským.

Ve Francii opakovaně propukaly v letech 1750, 1768, 1769 násilné bouře obyvatelstva. Všichni věděli, že policisté (případně oratoriáni nebo cikáni) spolupracují s vládou na krádeži dětí. Jeden z příslušníků královské rodiny má totiž zchromlou ruku a hledá za ni náhradu. A tak jsou mu přiváděny děti, jejichž ruce si postupně zkouší. S takovou mírou zlovůle bylo nutné něco udělat. Proti davu muselo nakonec zasahovat vojsko (Delumeau 1997).

Během roku 1775 se u rychtáře Antonína Nývltu ze Rtyně v Podkrkonoší sešli sousedé. Každý z nich už to věděl. Císař vydal Zlatý patent, kterým zrušil všechny robotní povinnosti. Jen úkladem vrchnosti patent nebyl dosud zveřejněn. V jeden okamžik pohár trpělivosti přetekl. Bylo nutné vzít kosy a vidle a zrádnou vrchnost přivést násilím k rozumu. Proti vzbouřeným sedlákům muselo u Chlumce nad Cidlinou zasahovat císařské vojsko (Vavák 1907).

² Dodatečně byli do jejich plánů zasvěceni Linhart Colona z Felsu, Václav Vilém z Roupova a Martin Fruewein.

Během srpna 1943 plukovník Hermann von Tresckow potkává mladého důstojníka Clause von Stauffenberga, aby jej zasvětil do odporu vlivných příslušníků Wehrmachtu proti nacistickému režimu. Všem bylo zřejmé, že válka se blíží ke svému konci a Adolf Hitler je připravený obětovat Německo. Tomu bylo třeba stůj, co stůj zabránit. Otázka zůstávala, kdo se ujme provedení atentátu a kdy a jak jej provést. Ráno 20. července 1944 je neúspěšný atentát proveden.

Všechny zmiňované příklady se týkají spiknutí. Pouze ve dvou případech se jedná o spiknutí skutečné. Mluvíme-li tedy o konspiračních teoriích, musíme mít zároveň na paměti, že i skutečná spiknutí existují. Jak se ovšem odlišují skutečné historické (a možná i reálně probíhající) události od těch, které jsou pouze dílem lidské imaginace? Narazíme-li kdy v historii na konspirace, vždy pro ně existuje nějaká evidence. A navíc, pokaždé se typicky jedná o nepočetnou skupinu lidí. Možnost vyzrazení je totiž velká.

Oproti tomu v případech, kdy si s námi pohrává zjitřená představivost, tak teorie hovoří o široké skupině spřísahanců. Někdy se dokonce jedná (např. v případě Židů či Romů) i o celá etnika.

Existuje široká škála možných dělení konspiračních teorií (van Prooijen a Douglas 2017; Douglas et al. 2017; Kuznar 2008; van Prooijen a van Vugt 2018; Tangherlini et al. 2020; Douglas et al. 2019). V základu však můžeme uvažovat o spiknutích, která mají být jednorázové povahy, a těch, která jsou dlouhodobá, směřující k nějakému absolutnímu cíli (Evans 2020).

K těm prvním patří např. teorie tvrdící, že Donaldu Trumpovi bylo vítězství v letošních prezidentských volbách zákeřně

ukradeno. Příkladem těch druhých je údajné Coudenhove-Kalergiho spiknutí (Ižák 2020). Zastánci této konspirační teorie věří, že v základech Evropské unie leží plán, jak dosáhnout genocidy bílých obyvatel Evropy systematickým míšením s přistěhovalci.

Kulturní evoluce a povaha konspiračních teorií

První o konspiračních teoriích mluví Karl Popper ve své knize *Otevřená společnost a její nepřátelé* (1945). Popper nemá ovšem na mysli zlovolná spiknutí, ale případy pseudovědeckých přístupů, které se tváří, že jsou schopny na pozadí náhodných sociálních a historických procesů objevit nějakou tajemnou vůli, která všechno způsobila (Popper 2011). Ačkoli je tedy na mušce Popperovy kritiky trochu něco jiného, základní charakteristika, totiž zachycení vzorců, kde ve skutečnosti nejsou, zůstává užitečná.

Lidská mysl se podle většiny současných badatelů ustavila ve svých základních rysech zhruba před 200.000 lety (Tooby a Cosmides 1992). Necháme-li celou její šíři stranou, můžeme se zaměřit na naši schopnost určit v množství podnětů nějakého konatele (agenta). Typicky zvíře nebo člověka. To je ovšem z evolučního hlediska klíčová schopnost.

Představme si následující scénář. Přijdete domů do uzamčeného bytu, který jste ráno opustili. Víte, že žijete sami. Vše vypadá netknutě, ale na kuchyňském stole leží vaše přesýpací hodiny, které užíváte pro vaření vajec. Přesypání trvá tři minuty. A hodiny na stole se sypou? Nemusíte být detektiv. Nemusíte vytvářet složité situace, abyste okamžitě pocítili

znepokojení spojené s vědomím, že v bytě někdo musel být. S pocitem strachu je vázaná i fyziologická reakce, která by vám v případě napadení pomohla se lépe bránit nebo včas utéct.

Tato schopnost naší mysli zachytit působení potenciálně ohrožujícího nepřítele byla pro naše přežití pochopitelně důležitá. S tím souvisí i fakt, že během evoluce se ta část naší mysli schopná zachytit konatele stala natolik citlivou, že nám může poskytovat falešně pozitivní odezvu. Pokud je tato nutková tendence spatřovat souvislosti i tam, kde nejsou, patologické povahy, říkáme jí pareidolie.

Nemusí se ovšem pokaždé jednat o patologii. Jakmile je naše mysl nadměrně zjitřená okolními podněty, může se spustit vnímání pareidolii podobné. Takovou zkušenost máme zřejmě každý. Pokud jsme např. někdy trávili večer na horské samotě a někdo nás vyslal po soumraku pro dřevo ležící opodál bezpečí chalupy, při cestě zpět jsme zažili něco, čemu se v Krkonoších říká „štvaní“. Díky tmou omezené kontrole okolí se některé naše smysly zbystrily natolik, že ze šelestu lesa vykouzly varování, které se nezakládalo na skutečném ohrožení. Z evolučního hlediska je ovšem vždy lepší nejprve utéct a až potom se ptát, zda byl nepřítel skutečný.

Přirozenost naší mysli selektována nebezpečným okolím v sobě tedy nese možnost přecitlivěle reagovat na informace a vidět souvislosti, kde vlastně nejsou. A přesně na takové přehnané citlivosti jsou založeny konspirační teorie, které putují sociálním prostorem. Ne nadarmo bylo jejich šíření spjato s obdobími úzkosti (pandemie moru, hladomor a neúroda, výkyvy počasí nebo politická nestabilita).

Vedle problematické historické situace je další možnou příčinou objevu konspiračních teorií vznik nového média. Podíváme-li se do historických záznamů, pak zjistíme, že jak počet konspiračních teorií, množství jejich stoupců, tak i nepokoje spojené s jejich šířením nápadně stoupají po vzniku knihtisku (Delumeau 1997). Je to nové médium, které dokáže šířit informace mimo tradiční kanály a tzv. gatekeepers (Ferguson 2018).

S obdobím úzkosti souvisí i další nápadnost, která se konspiračních teorií týká. Představme si, že bychom získali nějakou strategicky významnou informaci. Dejme tomu, že bychom znali čas, kdy se na trh s akciemi dostane levný počet akcií, do kterých se vyplatí investovat, např. akcie firmy Apple. Jaký nejpravděpodobnější scénář pro naše chování bychom zvolili? Téměř určitě bychom nesedli k našemu počítači a nesnažili se vytvořit blog, který by o takové nečekané příležitosti informoval. Ani bychom neposílali zprávy obsahující apel „širte to dál, než to smažou.“ S největší pravděpodobností bychom se snažili informovat vlastní příbuzné a přátele a to tak, aby jejich účast neohrozila naši investici vlastní.

Oproti tomu se stoupcem konspiračních teorií chovají nápadně odlišně. Tváří se, jako by vlastnili nějakou klíčovou informaci. Místo změny vlastního chování, které by jim poskytovalo nějakou strategickou výhodu, se naopak usilovně snaží o změnu chování ostatních. Až nápadně usilují o to, abychom s jejich teorií souhlasili. Co může být příčinou takového jednání? Pravděpodobné vysvětlení souvisí s další důležitou stránkou lidské kognice a tou je schopnost kooperovat. Na kooperaci s druhými jsme totiž evolučně závislí a naše testování ostatních nebere konce. A nedá nám žádnou práci

odhalit ve svém okolí „černého pasažéra“ (Henrich 2015). Ten, kdo je stoupencem nějaké konspirační teorie, vlastně neustále testuje, jestli je jeho okolí ochotno s ním v případě ohrožení kooperovat. Pro něj je ovšem ohrožení reálné. Podle toho vypadají i emoce týkající se zpochybnění spolehlivosti předkládané teorie.

Média a konspirační teorie

Zmiňoval jsem změnu přenosu informací spojenou s objevem nového média. Dnes už to ovšem není knihtisk, ale internet, který je schopen obejít gatekeepers a dát hlas v podstatě každému. Klasická média zápasí o přežití, protože jim klesá počet předplatitelů. S tím, jak přesouvají informace na internet, mění se i způsob jejich financování. Již to nejsou abonenti, ale počet tzv. prokliků. Čím častěji čtenáři na nějaký článek kliknou, tím lépe je jeho autor placený. Tak se zvyšuje tlak na to, aby články získávaly dramatictější obsah. I tady si s námi pohrává naše nepřipravená mysl. Existuje totiž něco, čemu říkáme „klam dostupnosti“ (accessibility bias). Ten sám patří mezi další dokumentované kognitivní klamy (Boyer 2018). Kognitivní klam je z definice intuitivní vzorec porozumění, který se systematicky liší od racionálního uvažování. Jakmile mezi zprávami zachytíme informaci o železničním neštěstí, máme tendenci vyhnout se cestě vlakem, ačkoli racionálně uvažováno je taková cesta několikanásobně bezpečnější než cesta vlastním automobilem. V případě novinových/internetových zpráv tedy není divu, že nás naše intuice přesvědčuje o vzrůstajícím nebezpečí, přestože žijeme v nejbezpečnějším

období našich dějin a v jedné z nejbezpečnějších zemí vůbec (Pinker 2011).

Dobré a špatné zprávy

Z výše popsaného vyplývá, že tendence ke konspirativnímu uvažování souvisí s přirozeností lidské mysli a nikdo z nás proti ní není imunní. Je totiž důležité, abychom byli schopni nebezpečné (tj. skutečné) úklady zachytit včas.

Z toho vyplývají dobré a špatné zprávy. Mezi ty dobré patří, že ačkoli je současná situace zjitřená, nežijeme na vrcholu konspiračního uvažování. Zlatou dobu konspirační teorie pravděpodobně zažily v 50. letech. A nebyl to pouze paranoidní sovětský režim, který konspirační tendence cíleně podporoval, ale i antikomunistické hnutí ve Spojených státech spojené se jménem senátora McCarthyho vynikalo konspirativním uvažováním (Evans 2020). Např. spoluzakladatelka Amerických matek Agnes Waters byla přesvědčená o tom, že na hranicích s Mexikem čeká 200 000 komunistů, aby vtrhli do země a znásilnili americké ženy³. Dobrá zpráva tedy zní: jsme daleko od špionomanie, víry v čarodějnice či pověr 18. století.

Další dobrou zprávou je, že jsme v naší historii vyvinuli účinnou metodu, jak se paranoii úspěšně bránit. Tou je kritická racionalita a s ní spojené uvažování soustředící se na získávání evidence a postupné řešení problémů.

³ Rok 1942

Mezi špatné zprávy patří fakt, že nejsme proti konspiračním teoriím imunní. Navíc, část našich bližních dá zřejmě vždy přednost konspiračnímu vidění světa, které velmi připomíná náboženský přístup ke světu: síly dobra a zla jsou odhalitelné a za všemi ději stojí nějaká individuální nebo kolektivní vůle. Racionální uvažování a vědecký přístup ke světu jsou totiž z kulturně evolučního hlediska relativně nové a nesmírně náročné (McCauley 2013; Mithen 1996). Další špatnou zprávou je fakt, že zažíváme situaci, kdy si zatím nevíme rady s tím, jak nová média dostat pod kontrolu, aniž bychom ohrozili naše svobody, na kterých západní způsob života stojí.

Není ovšem důvod být přehnaně pesimistický. Máme účinné nástroje, jak současnou dobu znejistění překonat.

Použitá literatura

BÍLÝ, J, 1996. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba* [online]. B.m.: Vyšehrad. Edice Historica. ISBN 9788070211915. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=bbguAAAAMAAJ>

BOYER, Pascal, 2018. *Minds Make Societies*. New Haven and London: Yale University Press.

DELUMEAU, Jean, 1997. *Strach na Západě ve 14.-18. století*. Praha: Argo. ISBN 9788072031566.

DOUGLAS, Karen M., Robbie M. SUTTON a Aleksandra CICHOCKA, 2017. The psychology of conspiracy theories. *Current Directions in Psychological Science* [online]. **26**(6), 538–542. ISSN 14678721. Dostupné z: [doi:10.1177/0963721417718261](https://doi.org/10.1177/0963721417718261)

DOUGLAS, Karen M., Joseph E. USCINSKI, Robbie M. SUTTON, Aleksandra CICHOCKA, Turkey NEFES, Chee Siang ANG a Farzin DERAVID, 2019. Understanding Conspiracy Theories. *Political Psychology* [online]. **40**(S1), 3–35. ISSN 14679221. Dostupné z: [doi:10.1111/pops.12568](https://doi.org/10.1111/pops.12568)

EVANS, R J, 2020. *The Hitler Conspiracies: The Third Reich and the Paranoid Imagination* [online]. B.m.: Penguin Books Limited. ISBN 9780241413470. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=RjvJDWAAQBAJ>

FERGUSON, Niall, 2018. *The Square and the Tower: Networks and Power, from the Freemasons to Facebook*. London: Penguin Publishing Group. ISBN 9780735222922.

HENRICH, Joseph, 2015. *The Secret of Our Success: How Culture Is Driving Human Evolution, Domesticating Our*

Species, and Making Us Smarter. B.m.: Princeton University Press.

IŽÁK, Štefan, 2020. Conspiracy Theory as a Working Method of Political Propaganda. *Slovenská politologická revue*. B.m.: Katedra politológie-Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, **20**(1), 76–97. ISSN 1335-9096.

KUZNAR, Lawrence A., 2008. *Reclaiming a Scientific Anthropology*. 2. vyd. New York: AltaMira Press. ISBN 0759112347.

MCCAULEY, Robert N., 2013. *Why Religion is Natural and Science is Not*. Oxford: Oxford University Press. ISSN 1098-6596.

MITHEN, Steven J., 1996. *The prehistory of the mind*. London: Phoenix.

PINKER, Steven, 2011. The Better Angels of Our Nature. *The Better Angels of Our Nature: Why Violence has Declined* [online]. B.m.: Penguin Books. ISSN 10443894. Dostupné z: doi:10.1606/1044-3894.4051

POPPER, Karl R., 2011. *Otevřená společnost a její nepřítelé*. Praha: Oikúmené. ISBN 9788072982721.

TANGHERLINI, Timothy R., Shadi SHAHSAVARI, Behnam SHAHBAZI, Ehsan EBRAHIMZADEH a Vwani ROYCHOWDHURY, 2020. *An automated pipeline for the discovery of conspiracy and conspiracy theory narrative frameworks: Bridgegate, Pizzagate and storytelling on the web* [online]. ISBN 1111111111. Dostupné z: doi:10.1371/journal.pone.0233879

TOOBY, John a Leda COSMIDES, 1992. The psychological foundations of culture. In: Jerome H. BARKOW, Leda

COSMIDES a John TOOBY, ed. *The Adapted Mind : Evolutionary Psychology and the Generation of Culture: Evolutionary Psychology and the Generation of Culture* [online]. B.m.: Oxford University Press, s. 19–136. ISBN 0195356470. Dostupné z: doi:10.4324/9781410608994

VAN PROOIJEN, Jan Willem a Karen M. DOUGLAS, 2017. Conspiracy theories as part of history: The role of societal crisis situations. *Memory Studies* [online]. **10**(3), 323–333. ISSN 17506999. Dostupné z: doi:10.1177/1750698017701615

VAN PROOIJEN, Jan Willem a Mark VAN VUGT, 2018. Conspiracy Theories: Evolved Functions and Psychological Mechanisms. *Perspectives on Psychological Science* [online]. **13**(6), 770–788. ISSN 17456924. Dostupné z: doi:10.1177/1745691618774270

VAVÁK, Franišek Jan, 1907. *Paměti* [online]. Praha: Nákl. „Dědictví sv. Jana Nepomuckého". Knih „Dědictví Svatojanského". Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=1z0GAQAIAAJ>

Autor: Kateřina Kábelová

Problematika závislostí ve školním prostředí

Svět se mění aneb Závislost za závislost?

Považuji se za součást světa, za nedílnou součást společnosti. Mění se společnost, měním se i já. Jako jednu z mnoha změn vnímám vznikající fenomén zvaný „nomofobie“ (1). Před několika lety zcela neznámý pojem, nyní součást běžného života naprosté většiny mladých lidí v naší společnosti. Tento všudypřítomný strach z „opuštění telefonem“ a vznik závislosti na sociálních platformách, na virtuálním prožívání pohlcuje a znesvobodňuje, aniž si to uvědomujeme a zcela dobrovolně přistupujeme na tuto manipulaci myslí.

Čím dříve dojde k vytvoření závislosti, tím těžší je se z tohoto „očarování“ vymanit. Dnes už tříleté děti nezřídka mají v ruce mobil, komunikují a prožívají emoce díky nějaké krabičce, která je chválí, oceňuje, plní jim přání, dělá jim společnost, rozvíjí jejich schopnosti, učí je, usíná s nimi, a když se vzbudí, popřeje jim dobré ráno. A proto kdo by dnes chtěl zkusit „zavřít“ svého parťáka do skříně a dát si práci s žitím bez mobilu? Jak dlouho bychom to vydrželi? Týden? Den? Hodinu? Nevím. Možná sama nemám pro tento experiment dost odvahy.

Ocitáme se na prahu velké transformace a přerodu lidstva, na počátku velké změny, která bude rychlá a

zasáhne nás všechny. Možná je prima, že toto nebezpečí můžu vidět, že ho můžu pojmenovat, ale dá se proti této hrozbě bojovat? Nebo je vlak nezastavitelně rozjetý a obrovskou rychlostí naši společnost veze do záhuby?

Svět se mění, naše priority se mění, má pro nás větší cenu velryba mrtvá než živá, dřevo z pokáceného stromu je cennější než rostoucí les, společnost této změně přihlíží a nadšeně jí tleská a konzumuje. A tak se zamýšlím nad tím, jestli právě tenhle svět chci pro svoje děti.

A na závěr pár tipů pro mobilní detox:

- Když je něco důležité, volejte. Když to důležité není, nevolejte, nepište. Svět se bez této informace jistě obejde.
- A obráceně, vypněte si všechny notifikace. Uvidíte, že vědět v reálném čase o každém lajku na Instagramu vážně nepotřebujete.
- Kupte si budík. A hodinky. Budete trochu old school, ale v detoxu to krásně funguje. Ráno nebude telefon tím prvním, co uvidíte, přes den ho do ruky vezmete řádově méněkrát.
- Když se nudíte, sáhněte po časopisu, po knize, hrajte s dětmi slovní fotbal. Telefon není na hraní, přestože to výrobce skálopevně tvrdí.

(1) Zdroj wikipedie:

Nomofobie (anglicky nomophobia) je označení pro úzkostnou poruchu nebo fobii, jež spočívá v závislosti na vlastním mobilním telefonu nebo smartphonu. Postižený jedinec trpí strachem ze ztráty mobilního signálu, například z nedostatečného pokrytí v některých oblastech (na horách), vybití baterie či zapomenutí nebo ztráty samotného telefonu. Jedná se o velký stresor počátku 21. století. Samotné označení vzniklo zkrácením anglického úsloví „no mobile phobia“.

Prostor pro poznámky

Prostor pro poznámky

Pedagogicko-psychologická poradňa
Ústí nad Orlicí